

جمعیت نسوان وطن خواه ایران
(سال های ۱۳۰۱ ش - ۱۳۱۴)

محمد حسین خسروپناه

انتشارات خجسته

۱۳۹۷

فهرست

پیشگفتار..... ۹

جمعیت نسوان وطن خواه ایران

سال‌های: ۱۳۰۱ ش - ۱۳۱۴

فعالیت‌های جمعیت نسوان وطن خواه ایران

سال‌های: ۱۳۰۲ ش - ۱۳۰۴..... ۱۷

اقدام برای برقراری ارتباط با تشکلهای زنان دیگر کشورها..... ۲۵

مدرسه اکابر جمعیت نسوان وطن خواه ایران..... ۳۹

مجله جمعیت نسوان وطن خواه ایران..... ۴۷

۱. زن و جایگاه اجتماعی آن..... ۵۰

۲. وظایف زنان در جامعه ایران..... ۵۳

۳. ازدواج..... ۵۹

۴. ورزش..... ۶۲

۵. مطالب تاریخی و ادبی..... ۶۳

رکود و جدایی..... ۶۴

جمعیت بیداری نسوان..... ۷۲

دوره رکود سال‌های: (۱۳۰۵-۱۳۱۰)

۱. برگزاری نمایش برای کمک به زلزله زدگان خراسان..... ۸۰

۲. قانون مجازات اعمال منافی عفت..... ۸۲

۳. قانون ازدواج و طلاق..... ۸۴

دومین کنگره نسوان شرق..... ۹۴

تا انحلال..... ۱۱۲

۱۶۶	فقدان تأسف آور در عالم ترقی و تربیت نسوان / نورالهدی منگنه نورانی
۱۶۹	زن و تأثیر محیط مسکونی / []
۱۷۱	قلب مجروح / پروین اعتصامی
۱۷۲	عقاید مختلفه راجع به زن / []
۱۷۳	اظهار قدردانی / ف. ل. هدایت
۱۷۵	[بدون عنوان] / م. ب.
۱۷۸	امتنان و اعتذار، تشکرات صمیمانه بازماندگان
۱۷۸	زینت اصلی زن، []، خانه داری است / فخرآفاق پارسا
۱۸۲	لزوم ورزش / عفت الملوک خواجه نوری
۱۸۳	اعتذار / دفتر مجله نسوان وطن خواه
	تاریخ طبیعی انسان
۱۸۴	زن عهد عتیق و زن عصر حاضر / دکتر مؤدب السلطنه - وزیر
۱۸۷	انتقاد مُد لباس ما
۱۸۸	لباس پوشیدن یکی از اساس تمدن است
۱۹۰	مُد لباس
۱۹۰	لباس های زیر
۱۹۱	لباس رو
۱۹۱	پالتو
۱۹۱	ژاکت، نیم تنه و دامن
۱۹۲	قرن بیستم، مجلس ترحیم در طهران
۱۹۵	ازدواج در ایران / م. ق. ادیب
۲۰۹	مجله شریفه جمعیت نسوان وطن خواه / صادق بروجردی
۲۱۱	نسائیات / صادق بروجردی
۲۱۲	هیئت محترم نسوان وطن خواه / صدیقه دولت آبادی
۲۱۴	بیسکویت بادامی
۲۱۴	زن و اقتصاد / ف. ل. هدایت
	پیشنهاد نسوان جمعیت وطن خواه به مقام مقدس مجلس شورای ملی
۲۱۸	ساحت مقدس دارالشورای ملی / مستوره افشار

● مجله جمعیت نسوان وطن خواه ایران	۱۲۵
۱. فهرست کامل مطالب مجله جمعیت نسوان وطن خواه ایران	۱۲۷
۲. برگزیده مقاله ها و مطالب	۱۳۲
اولین قدم / []	۱۳۲
ادبیات راجع به نسوان / میرزا صادق بروجردی	۱۳۵
لزوم حفظ الصحه / عفت الملوک خواجه نوری	۱۳۶
پیشنهاد مفید / مهلقا برهان	۱۳۸
الجنه تحت اقدام الامهات / امضاء محفوظ	۱۳۹
اجتناب از امراض مُسریه، راه علاج و لزوم استعلاج آن	
(نعمتان مجهولتان الصحه و الامان) / []	۱۴۱
جهل / محترم اسکندری محقق	۱۴۲
بشارت / [نسوان وطن خواه]	۱۴۳
اخطار [از طرف جمعیت نسوان وطن خواه]	۱۴۴
اعلان / [از طرف جمعیت نسوان وطن خواه]	۱۴۴
ما و محیط هوچی گری / []	۱۴۵
زن در قرن بیستم / []	۱۴۵
کاترین دو مدیسی / ایرج اسکندری (محصل مدرسه علوم سیاسی)	۱۵۱
ساختن بیسکویت با کرم / []	۱۵۴
کرم برای روی بیسکویت / []	۱۵۴
اخطار / [جمعیت نسوان وطن خواه]	۱۵۵
طب خانگی / دکتر علیم الملک (معاون مدرسه طبی دولتی و معلم مدرسه دواسازی)	۱۵۵
حضور محترم هیئت تحریریه مجله شریفه	
نسوان وطن خوان دام بقاء / فخرآفاق پارسا	۱۵۷
الف همزه به جای الف / فخرآفاق پارسا	۱۶۲
[شعر] / ک. خواجه نوری	۱۶۴

قسمت ادبی

- شبی از زندگی یک زن / [از قلم یک خانم حساس ایرانی] ۲۱۹
- کدام مقصرند؟ / سعید نفیسی ۲۲۲
- نسائیات / صادق بروجردی ۲۲۵
- خواتین محترمه ۲۲۷
- اعلان ۲۲۷
- مهم ترین وظیفه خانم‌ها
- بین مادر و پسر / سعید نفیسی ۲۲۷
- مقام محترمه رئیسۀ مجله
- جمعیت نسوان وطن خواه ایران دامت تأییداته / [] ۲۳۱
- مقصود ما / مستوره افشار ۲۳۵
- تکالیف والدین
- در موقع به وجود آوردن اولاد و رفع نواقص آنها ۲۴۳
- اعلان ۲۴۹
- پیوست‌ها
- اسناد، مدارک ۲۵۱
- ضمائم و عکس‌ها ۲۷۷

جمعیت نسوان وطن خواه ایران

سال‌های: ۱۳۰۱ ش - ۱۳۱۴

در اوایل بهمن ماه ۱۳۰۱ ش، به شیوهٔ مرسوم برگزاری جلسه‌های امتحان مدارس دخترانه، محترم اسکندری مدیر مدرسهٔ دخترانه شمارهٔ ۳۵ دولتی «جمعی از بانوان منورالفکر» تهران را برای نظارت بر امتحان دانش‌آموزان آن مدرسه دعوت کرد. آنان روز دهم بهمن ماه در مدرسه حاضر شدند و پس از خاتمهٔ امتحان دانش‌آموزان به سخنرانی محترم اسکندری گوش دادند. اسکندری که هیجان‌زده بود، از «ترقیات محیرالعقول اروپا» گفت و «با چشم‌های گریان، ترقیات نسوان ملل فاضله و حیة دنیا را با [وضعیت] نسوان ایران مقایسه کرد». نتایج و عواقب «بی‌حسی و عدم معارف نسوان [ایرانی] و خطراتی را که برای آیندهٔ ملت و مملکت» داشت، توضیح داد و «بانوان منورالفکر» را به «ترویج معارف و تشویق به پوشیدن پارچه‌های وطنی ترغیب کرد.» زنان و دختران حاضر در جلسه از سخنان اسکندری استقبال کردند و «در همان مجلس دست اتفاق و اتحاد به محترم اسکندری داده عهد و پیمان نمودند که برای پیشرفت مقاصد مقدسهٔ ایشان از هیچ‌گونه فداکاری خودداری ننمایند.»^۱

۱. مستوره افشار، «ضیاع تأسف‌آور»، روزنامهٔ ایوان ۳۰ اسد [مرداد] ۱۳۰۳ شمسی، برای این مقاله بنگرید به بخش اسناد و مدارک، شمارهٔ ۳.

همدلی پدید آمده در جلسه دهم بهمن ۱۳۰۱، به تشکیل جمعیت نسوان وطن‌خواه ایران منجر شد.^۱ در جلسه هیئت مؤسس این جمعیت، ده نفر به عنوان اعضای «هیئت‌مدیره» انتخاب شدند و مسئولیت اداره و پیشبرد فعالیت‌های جمعیت نسوان وطن‌خواه ایران را بر عهده گرفتند. اعضای مسئول هیئت‌مدیره عبارت بودند از: محترم اسکندری (رئیس)، ملوک اسکندری (نایب رئیس)، نورالهدی منگنه (منشی اول)، عصمت‌الملوک شریفی (منشی دوم)، عباسه پایور و ملکه ابوالفتح زاده (بازرس).^۲

بنیانگذاران و اعضای اولیه جمعیت نسوان وطن‌خواه ایران از خانواده‌های اعیان و اشراف تهران برخاسته بودند. امری که بی‌سابقه نبود و اکثریت قریب به اتفاق تشکّل‌های زنان در عصر مشروطه چنین خاستگاهی داشتند. ویژگی بی‌سابقه این جمعیت، تمایل هر چند کم‌رنگ آن به اندیشه‌های سوسیالیستی است. پیش از آن، تشکّل‌های زنان ایدئولوژی مشخصی نداشتند و در چارچوب هدف‌های عام دموکراتیک فعالیت می‌کردند. تمایل جمعیت نسوان وطن‌خواه ایران به سوسیالیسم عمدتاً به علت تعلق برخی از بنیانگذاران و اعضای هیئت‌مدیره این جمعیت، مانند اسکندری و ابوالفتح زاده، به خانواده‌هایی بود که مردان خانواده به سوسیالیسم اعتقاد داشتند و از انقلاب مشروطه به بعد، از کادرها و رهبران احزاب سوسیال دموکرات ایران بودند. تأثیرپذیری جمعیت نسوان وطن‌خواه ایران از اندیشه‌های سوسیالیستی و ترکیب اعضای آن موجب ناهمگونی نظری و عملی در این جمعیت شد. آنها به لحاظ برنامه و سمت‌گیری اجتماعی،

۱. مستوره افشار و نورالهدی منگنه نوشته‌اند جمعیت نسوان وطن‌خواه ایران در سال ۱۳۰۱، تشکیل شده است. شواهد موجود نیز آن را تأیید می‌کند. اما در کارت عضویت جمعیت نسوان وطن‌خواه، سال ۱۳۰۰ [ش] به عنوان سال تأسیس درج شده است. برای تصویر کارت عضویت جمعیت نسوان وطن‌خواه ایران، بنگرید به بخش تصاویر.

۲. بدرالملوک بامداد، زن ایرانی از انقلاب مشروطیت تا انقلاب سفید، جلد ۲، تهران: ابن‌سینا، ۱۳۴۹، ص ۲۸.

می‌خواستند طیف مخاطبان تشکّل‌های زنان را گسترش دهند و فعالیت‌های آنها زنان اقشار محروم و زحمت‌کش جامعه را نیز دربر بگیرد. به عبارت دیگر، درصدد بودند کارهایی را انجام بدهند تا از مشکلات زندگی زنان این اقشار نیز کاسته شود. اقدامی که تا آن زمان بی‌سابقه بود. زیرا، تشکّل‌های زنان در عصر مشروطه با اینکه مخاطب خود را همه زنان و دختران جامعه ایران می‌دانستند ولی در عمل، فعالیت‌های آنها به خانواده‌های مرفه و ثروتمند شهری محدود می‌شد و با زنان دیگر اقشار و طبقات جامعه شهری ارتباط نداشتند. به همین علت، در اواخر سلطنت قاجار و در دوره سلطنت رضاشاه، فعالان سیاسی و اجتماعی رادیکال از تشکّل‌های زنان انتقاد می‌کردند که چرا فعالیت‌های خود را به بخش محدودی از جامعه اختصاص داده‌اند و به شرایط و وضعیت زندگی و خواسته‌های اکثریت قریب به اتفاق زنان ایرانی بی‌توجه‌اند. مثلاً، در اسفندماه سال ۱۳۰۲ ش، جعفر پیشه‌وری در مقاله «نهضت زنان ایران» ارزیابی تشکّل‌های زنان تجددطلب ایران چنین نوشت: «درحال حاضر ماهیت نهضت زنان ایران بورژوازی است. اگر هم سمت و سوی انقلابی در این نهضت دیده می‌شود چیزی جز کنارگذاشتن چادر، آزادی رفت‌وآمد به خیابان و به سالن‌های تئاتر و دستیابی به حقوق سیاسی نیست. این افراد مطلقاً به وجود زنان کارگر و زحمت‌کش باور ندارند.» حال آنکه، «بدون احتساب زنان زحمت‌کش روستایی، یک چهارم جمعیت زنان ایران را زنان کارگر تشکیل می‌دهند». با این حال، هنوز «نه قانونی به نفع آنان وضع شده و نه تشکیلاتی برای دفاع از منافع این جمعیت عظیم به وجود آمده است.» درحالی که زنان کارگر و زحمت‌کش شدیداً استثمار می‌شوند و با کمترین امکانات زندگی می‌کنند، «مردان بورژوا و خُرده بورژوازی طرفدار نهضت زنان و زنان ثروتمندی که کاری غیر از خودآرایی ندارند، نه تنها از زندگی مشقت‌بار آنان به هیچ‌وجه متأثر نمی‌شوند بلکه زنان زحمت‌کش را در شمار انسان هم به حساب نمی‌آوردند و درباره این زنان می‌گویند: «تا زمانی که